

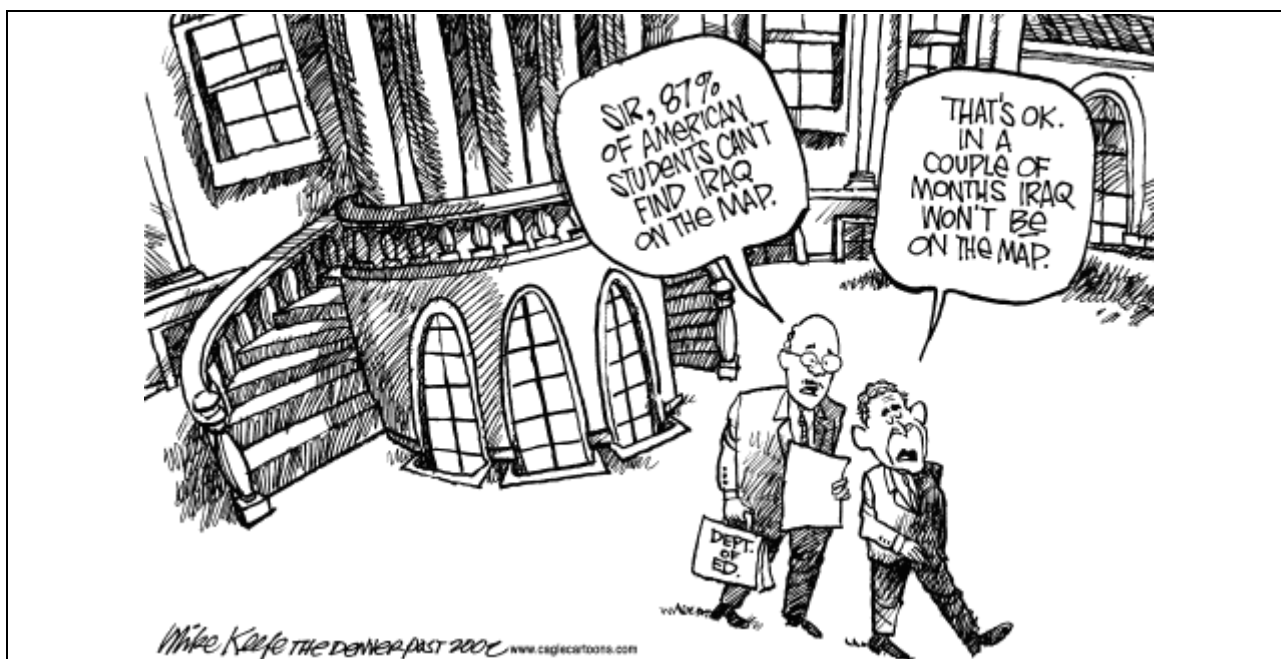
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΕΠΟ12 ΓΕΝΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΚΑΙ ΥΛΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΤΡΙΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΣΟΛΛΑΤΟΣ
ΜΑΡΤΙΟΣ 2008

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή: Οι απαρχές της Γεωγραφίας.....	3
2. Η εμφάνιση της επιστήμης της Γεωγραφίας.....	3
3. Ο φετιχισμός του χώρου.....	5
4. Στροφή προς την κοινωνία.....	6
5. Τα μεταβατικά Παραδείγματα.....	7
6. Μεταθετικιστικές τάσεις.....	8
7. Επίλογος.....	9
Βιβλιογραφία.....	10

Εκφώνηση εργασίας:

Ερώτηση

Η γελοιογραφία σχολιάζει την αδυναμία πολλών Αμερικανών φοιτητών να εντοπίσουν μια χώρα στο χάρτη. Πολλοί άνθρωποι θεωρούν ότι Γεωγραφία είναι μόνο αυτό. Προσπαθήστε να εξηγήσετε σ' ένα μέσο αναγνώστη τι είναι η επιστήμη της Γεωγραφίας, πώς μετεξελίχθηκε μέχρι σήμερα και πώς διακρίνεται από ή συνεργάζεται με άλλες κοινωνικές επιστήμες.

1. Εισαγωγή: Οι απαρχές της Γεωγραφίας

Η Γεωγραφία είναι μια επιστήμη με ρίζες που φτάνουν πολύ πίσω στον χρόνο και σε πολλούς πολιτισμούς. Στην Ευρώπη, οι αρχαίοι Έλληνες πρωταγωνιστούν ανάμεσα στους πρωτοπόρους της Γεωγραφίας. Ο Όμηρος τον 8^ο π.Χ. αιώνα είναι ο εισηγητής μιας προγεωγραφίας και η περιγραφή της ασπίδας του Αχιλλέα στην Ιλιάδα η πρώτη χαρτογραφική αναφορά, σύμφωνα με τον Στράβωνα και τους Στωικούς. Ο Ηρόδοτος αφηγείται εκτός από ιστορία και Γεωγραφία μέσα από τις τοπογραφικές περιγραφές των ιστορικών γεγονότων. Τα ταξίδια των θαλασσοπόρων όπως ο Πυθέας ο Μασσαλιώτης και ο Νέαρχος ο Κρης, αλλά και έργα χαρτογραφικά όπως αυτό του Δικαίαρχου του Μεσσήνιου οδηγούν στην κορύφωση της ανάπτυξης της Γεωγραφίας με το έργο «Γεωγραφικά» του Ερατοσθένη του Κυρηναίου, που έδωσε και το όνομα στη νέα αυτή επιστήμη.

Η Γεωγραφία συνεχίζει να αναπτύσσεται κατά τον Μεσαίωνα και την Αναγέννηση, αλλά χωρίς να αποτελεί μια ξεχωριστή επιστήμη. Δεδομένης της πανεπιστημονικότητας που διακρίνει τους Ευρωπαίους διανοητές από την αρχαιότητα μέχρι και την Αναγέννηση, η Γεωγραφία αποτελεί μέρος μιας ενιαίας επιστήμης. Η ανάπτυξη του εμπορίου κατά τον Μεσαίωνα και η επαφή με νέες, άγνωστες χώρες όπως η Κίνα και οι Ινδίες βοηθάνε ακόμα περισσότερο την ανάπτυξη της Γεωγραφίας προσφέροντας πρωτογενή πληροφόρηση και φέρνοντας σε επαφή τους Ευρωπαίους με την εκτός Ευρώπης Γεωγραφία. Χαρακτηριστικό αυτής της εποχής αποτελεί η σύγχυση της Γεωγραφίας με την χαρτογραφία.

Ήδη από την εποχή του Στράβωνα και με δεδομένη την πανεπιστημονικότητα των γεωγράφων υπήρξαν αποκλίσεις από τον περιγραφικό χαρακτήρα της Γεωγραφίας. Ο Στράβωνας προσπάθησε να εξηγήσει τις πολιτιστικές διαφοροποιήσεις από τόπο σε τόπο, ενώ αργότερα ο Καντ ως γεωγράφος αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της στροφής προς την θεωρία και την φιλοσοφία. Ωστόσο, μέχρι τον 19^ο αιώνα, οι κύριες δραστηριότητες της Γεωγραφίας είναι η περιγραφή και η αναπαράσταση· πρόκειται για μια περιγραφική Γεωγραφία (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 36-39).

2. Η εμφάνιση της επιστήμης της Γεωγραφίας

Η Ευρωπαϊκή Πανεπιστημιακή Γεωγραφία θεωρείται ότι γεννήθηκε στο Βερολίνο του 1820 όταν ο Ritter κατέλαβε την πρώτη πανεπιστημιακή έδρα. Οι εξερευνήσεις που χρηματοδοτούσαν οι Γεωγραφικές Εταιρείες που ιδρύθηκαν τα επόμενα χρόνια ισχυροποιούσαν την περιγραφική Γεωγραφία. Παράλληλα, ο Ritter δίδασκε «εφαρμοσμένη Γεωγραφία», δηλαδή Γεωγραφία που κατευθύνεται με βάση τους στόχους της διοίκησης, της πολιτικής και της διαχείρισης του χώρου (Λεοντίδου 2005: 77).

Αν και οι γεωγράφοι δεν θα αρχίσουν να μιλούν με όρους «επιστημονικών επαναστάσεων» και παραδειγμάτων παρά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 49), είναι χρήσιμο να επισημάνουμε ότι ήδη, καθώς στα τέλη του 19^{ου} αιώνα εμφανίζονται οι δύο πρώτες μετά τον Ritter σχολές, μπορούμε να περιγράψουμε τις αλλαγές που συμβαίνουν ως «αλλαγές Παραδείγματος». Αλλαγές που συμβαίνουν όχι περιορισμένες μόνο στον μικρόκοσμο της επιστημονικής κοινότητας, αλλά σε συνάρτηση και με τις αλλαγές στον κοινωνικό περίγυρο, τις ιστορικές περιστάσεις και τις μεταβαλλόμενες αξίες (Λεοντίδου 2005: 182). Από τα τέλη του 19^{ου} και κατά τον 20^ο αιώνα, η πορεία της Γεωγραφίας υπήρξε περιπετειώδης μέσα από την συνύπαρξη και διαπάλη πολλών σχολών σκέψης. Ο Κουρλιούρος την περιγράφει ως *μια πορεία συνέχειας μέσα στην ασυνέχεια, γένεσης, αμφισβήτησης και ανασκευής των υποθέσεων κατά την ποππεριανή έννοια του όρου* (Κουρλιούρος 2001: 126-127).

Η δημοσίευση του έργου του Darwin «Η προέλευση των ειδών» το 1859 δίνει μια σημαντική ώθηση στην αιτιοκρατική οπτική στη Γεωγραφία. Σύμφωνα με αυτήν, η ατομική συμπεριφορά αλλά και η οργάνωση της κοινωνίας προσδιορίζεται κυρίως από τον χώρο. Οι φυσικές συνθήκες (κλίμα, έδαφος) χρησιμοποιούνται για να εξηγήσουν αιτιακά την ανάπτυξη των κοινωνιών μέσα από μια φιλοσοφία του αγώνα για την επιβίωση (Λεοντίδου 2005: 79-80).

Κριτική σε αυτήν την οπτική άσκησε εκείνη την περίοδο η δεύτερη σχολή της εποχής, ο ποσομπιλισμός. Απορρίπτει τις αιτιακές αναγκαιότητες, θεωρώντας ότι η σχέση φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος είναι αμφίδρομη. Έτσι, οι αναγκαιότητες αντικαθίστανται από τις πιθανότητες. Οι ποσομπιλιστές τόνιζαν ιδιαίτερα την περιφερειακή ιδιαιτερότητα - η περιοχή μελέτης ήταν τοπικά προσδιορισμένη - πράγμα που έδωσε στη σχολή που ακολουθούσε την ποσομπιλιστική προσέγγιση την ονομασία Περιφερειακή Γεωγραφία, σε αντιδιαστολή με την σχολή της αιτιοκρατικής προσέγγισης που ονομάστηκε Κλασσική Γεωγραφία. Ανάμεσα σε αυτές τις δύο προσεγγίσεις υπήρξε και μια τρίτη, αυτή των αναρχικών γεωγράφων, που άσκησε κριτική στην Περιφερειακή Γεωγραφία διαβλέποντας την αδυναμία του περιφερειακού μοντέλου να εξηγήσει τις αλλαγές και ανακατατάξεις που προκαλούσε η βιομηχανική επανάσταση (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 39-44).

Η δημιουργία και η σχέση των τριών αυτών σχολών αποτελεί καταρχήν ένα καλό πρώιμο παράδειγμα για το πώς επέδρασαν οι κοινωνικοί παράγοντες και οι ιστορικές συγκυρίες στην εξέλιξη της Γεωγραφίας. «Η εξέλιξη των ειδών», αλλά και η χρησιμότητα της αιτιοκρατίας στη δικαίωση των αποικιοκρατικών επεμβάσεων των Ευρωπαίων, στήριξαν την Κλασσική Γεωγραφία (Λεοντίδου 2005: 79). Η βιομηχανική επανάσταση ωθεί τους αναρχικούς γεωγράφους να ασκήσουν κριτική στην Περιφερειακή Γεωγραφία (Λεοντίδου-Σκλιας 2001:

43-44). Επιπλέον, διαφαίνονται ήδη κάποια βασικά σημεία τριβής και προβληματισμού, τα οποία θα επανέλθουν κατά την πορεία της εξέλιξης της Γεωγραφίας: η έννοια της αλληλεπίδρασης φύσης-ανθρώπου απουσιάζει από την οπτική των αποικιοκρατών ενώ πρωταγωνιστεί στην Περιφερειακή Γεωγραφία. Η αλληλεπίδραση οδηγεί στην μελέτη ενός χώρου από διάφορες απόψεις, η οποία συνιστά μια διεπιστημονική προσέγγιση σε αντίθεση με την μονόπλευρη θεώρηση των αιτιοκρατών (Λεοντίδου 2005).

Ο χώρος αντιμετωπίζεται διαφορετικά σε κάθε περίπτωση: παντοδύναμη αιτία στην Κλασική Γεωγραφία, μέρος μιας δυναμικής σχέσης αλληλεπίδρασης στην Περιφερειακή. Αλλά μελετάται και με διαφορετικό τρόπο: κατακερματισμένος σε μικρές περιφέρειες ή αμέριος από τους αναρχικούς Γεωγράφους. Αυτά τα χαρακτηριστικά, μαζί με επιστημολογικές αλλά και πολιτικές διαφορές που καθορίζονται και διαμορφώνονται από συγκεκριμένες οντολογίες σε κάθε ιστορική περίοδο, καθιστούν τις ταξινομήσεις και τους ορισμούς της επιστήμης της Γεωγραφίας ένα αρκετά περίπλοκο πρόβλημα (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 49), ώστε να μπαίνει κανείς εύκολα στον πειρασμό να χρησιμοποιήσει τον ορισμό των Jones και Eyles: *Γεωγραφία είναι αυτό που κάνουν οι Γεωγράφοι* (Λεοντίδου 2005: 117).

3. Ο φετιχισμός του χώρου

Η Γεωγραφία παρέμεινε στάσιμη μέχρι τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, παραμένοντας στην Περιφερειακή σχολή του μεσοπολέμου. Μετά τη λήξη του πολέμου όμως, εμφανίζονται νέες κοινωνικές ανάγκες που κάνουν τη Γεωγραφία να ανακτήσει τον δυναμισμό της: η ανάγκη για την μεταπολεμική ανασυγκρότηση, ο κυκλοφοριακός σχεδιασμός στις ΗΠΑ, η διάδοση των νέων τεχνολογιών και η ανάπτυξη των ηλεκτρονικών υπολογιστών που επιτρέπουν την επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων. Αυτοί οι παράγοντες δρουν όμως και μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο: την κυριαρχία της μαζικής παραγωγής με αποκορύφωμα το φορντικό μοντέλο παραγωγής. Ο εργάτης χρησιμοποιείται ως εξάρτημα της αλυσίδας παραγωγής χωρίς περιθώρια πρωτοβουλίας - ο άνθρωπος μετατρέπεται έτσι σε ένα μονοδιάστατο αυτόματο (Λεοντίδου 2005: 102-104).

Εμφανίζεται έτσι ένας τύπος συστηματικής ανάλυσης η οποία προσπαθεί να εξηγήσει την ανθρώπινη συμπεριφορά στον χώρο με μαθηματικούς και γεωμετρικούς όρους: η «χωρική ανάλυση», η οποία ως θεωρία της χωροθέτησης (location theory) κυριαρχεί στο νέο Παράδειγμα, την Ποσοτική Γεωγραφία (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 59). Η τάση μάλιστα του βιομηχανικού καπιταλισμού να ομογενοποιεί τον χώρο, οδήγησε στην ιδέα ότι οι κανονικότητες που εμφανίζονται μπορούν να εξηγηθούν ως απόρροια της λειτουργίας κάποιων καθολικών νόμων, οδηγώντας έτσι σε γενικευτικές και νομοθετικές θεωρήσεις. Με επιστημολογικό υπόβαθρο τον λογικό θετικισμό και την επαγωγική μεθοδολογία του, η

Ποσοτική Γεωγραφία προσπάθησε να κατασκευάσει θεωρητικούς νόμους μέσω της γενίκευσης εμπειρικών δεδομένων (Κουρλιούρος 2001: 63-64).

Μια άλλη συνέπεια αυτής της θεώρησης είναι η ανάγκη για σχηματοποίηση, καθώς η Ποσοτική Γεωγραφία βάσει του λογικού θετικισμού *νομιμοποιεί ως επιστήμη μόνο αυτήν που διατυπώνει νόμους εκφραζόμενους με μοντέλα* (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 56). Οδηγείται έτσι σε έναν κατακερματισμό της επιστήμης, στη δημιουργία στεγανών και στην πολυεπιστημονικότητα, καθώς, εφόσον οι αξίες αφορούν ηθικές κρίσεις που δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο εμπειρικής κρίσης (Κουρλιούρος 2001: 66), αφαιρούν κάθε κοινωνική, πολιτική ή πολιτιστική διάσταση και σηματοδοτούν μια νέα εποχή ντετερμινισμού. Ο χώρος έτσι εκφυλίζεται σε ένα σύνολο σημείων και αποστάσεων, βάσει των οποίων γίνεται προσπάθεια να ερμηνευθούν οι κινήσεις των ανθρώπων ως μονοδιάστατων αυτόματων που δεν έχουν καμία αλληλεπίδραση με τον χώρο. Μια περίοδος της Γεωγραφίας την οποία αργότερα οι κριτικοί Γεωγράφοι ονόμασαν «φειτιχισμό του χώρου» (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 56).

4. Στροφή προς την κοινωνία

Οι κοινωνικές συνθήκες της δεκαετίας του 1970 φέρνουν στο προσκήνιο οικολογικά, γεωγραφικά και χωρικά θέματα. Ο πόλεμος του Βιετνάμ, η αποικιοκρατία, ο κίνδυνος οικολογικής καταστροφής οδηγούν σε μια κριτική της Ποσοτικής Γεωγραφίας και σε ένα κίνημα που ζητά κοινωνική συμβολή και πολιτική συμμετοχή των επιστημόνων της Γεωγραφίας (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 58-59).

Η κριτική που ασκήθηκε στην Ποσοτική Γεωγραφία είχε να κάνει καταρχήν με τα μεθοδολογικά προβλήματα του λογικού θετικισμού. Όπως είδαμε πριν, οι αξίες και οι ηθικές κρίσεις για τους λογικούς θετικιστές βρίσκονται εκτός της επιστήμης. Όμως, γεγονότα και αξίες δεν μπορούν να διαχωριστούν όταν μιλάμε για κοινωνικά φαινόμενα (Κουρλιούρος 2001: 65-66). Η συγκρότηση του χώρου και η κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων θεωρούνται αλληλένδετα και αυτό οδηγεί τους κριτικούς γεωγράφους να αντικαταστήσουν την ανάλυση του χώρου με την *ανάλυση φαινομένων με έντονη χωρική διάσταση* (Λεοντίδου 2005: 149). Αντικαθίσταται έτσι η *μονοδιάστατη θεώρηση του κόσμου ως ενός κόσμου ποσοτικών μόνο γεγονότων* (η οποία σύμφωνα με τον Κουρλιούρο *ισοδυναμεί με καθαρό παραλογισμό*) (Κουρλιούρος 2001: 73) με μια διεπιστημονική πλέον θεώρηση των χωρικών φαινομένων (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 59).

Η πολυπλοκότητα των φαινομένων του χώρου και της αιτιοκρατικής τους δομής οδήγησε τους ποσοτικούς γεωγράφους σε λάθη, καθώς προσπαθούσαν να εφαρμόσουν εμπειρικούς και

στατιστικούς συσχετισμούς πάνω σε ανοιχτά πολύπλοκα συστήματα. Η αφαιρετική μέθοδος της απομόνωσης και μελέτης ορισμένων μόνο μεταβλητών δημιουργεί ιδανικές συνθήκες για λανθασμένες θεωρήσεις, καθώς αγνοείται η επίδραση των υπόλοιπων μεταβλητών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της λεγόμενης οικολογικής πλάνης¹: ο στατιστικός συσχετισμός μεταξύ δύο φαινομένων δεν αποτελεί επιβεβαίωση αιτιακής σχέσης (Κουρλιούρος 2001: 73-75).

Συνοψίζοντας, το πέρασμα από την Ποσοτική στην Κριτική Γεωγραφία χαρακτηρίζεται από την αντικατάσταση της πολυεπιστημονικότητας από την διεπιστημονικότητα, από την αλλαγή της θεώρησης του χώρου ο οποίος *αναγκά τις πολλαπλές διαστάσεις του* (Λεοντίδου 2005: 151) και από την εγκατάλειψη της θετικιστικής θεώρησης η οποία δεν είναι αρκετή για να εξηγήσει τα σύνθετα και περίπλοκα φαινόμενα του χώρου.

5. Τα μεταβατικά Παραδείγματα

Νωρίτερα, στα μέσα της δεκαετίας του 1960, εμφανίζονται μεταβατικά Παραδείγματα που οδήγησαν στην εξέλιξη της Κριτικής Γεωγραφίας (Λεοντίδου 2005: 157). Αυτά τα Παραδείγματα, εκτός της Συμπεριφορικής Γεωγραφίας, υιοθέτησαν μια κριτική στάση προς την Ποσοτική Γεωγραφία. Η Συμπεριφορική Γεωγραφία αποτελεί μια «εκ των ένδον» κριτική της Ποσοτικής Γεωγραφίας - ο οικονομικός άνθρωπος αντικαθίσταται από τον κοινωνικό άνθρωπο. Παραμένει όμως η ατομική προσέγγιση που δεν επιτρέπει την ανάλυση των κοινωνικών φαινομένων. Έτσι δεν εξετάζονται αξίες, ιδεολογίες και πολιτισμικές ταυτότητες αλλά συμπεριφορές, κάτι που ναι μεν κάνει τη συγκεκριμένη θεώρηση να απέχει από νομοθετικές προσεγγίσεις, αλλά αποτελεί μόνο ένα μικρό βήμα προς την κριτική προσέγγιση (Λεοντίδου 2005: 155-156).

Η Ανθρωπιστική Γεωγραφία στρέφει και αυτή το ενδιαφέρον της στον παράγοντα άνθρωπο, με διαφορετικό όμως τρόπο. Ιδιαίτερος ρόλος δίνεται στο κοινωνικό υποκείμενο, στην κοινωνική συνείδηση και στην ανθρώπινη δραστηριότητα. Η αιτιοκρατία του θετικισμού καταλύεται έτσι από την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου. Όπως και η Συμπεριφορική, έτσι και η Ανθρωπιστική Γεωγραφία χαρακτηρίζεται από την στροφή προς το υποκείμενο. Αυτό το σημείο διαχωρίζει τα δύο προαναφερόμενα Παραδείγματα από αυτά που ακολουθούν, την Ριζοσπαστική και την Φιλελεύθερη Γεωγραφία (Λεοντίδου 2005: 158-159). Οι δύο αυτές προσεγγίσεις στρέφονται από τον ανθρώπινο φορέα στην ευρύτερη δομή, μια διχοτομία που η Λεοντίδου χαρακτηρίζει ως *το αιώνιο ζεύγμα της κοινωνικής σκέψης* (Λεοντίδου 2005: 159).

Στόχος και των δύο αυτών παραδειγμάτων είναι η αναζήτηση λύσεων που θα αμβλύνουν τις

¹ Η οικολογική πλάνη εμφανίζεται και με άλλες μορφές όπως η ατομιστική πλάνη, η πλάνη των διασταυρωνόμενων επιπέδων ανάλυσης, η πλάνη της καθολικής ισχύος, η επιλεκτική πλάνη και η πλάνη του αντιπροσωπευτικού δείγματος, που για λόγους οικονομίας χώρου δεν θα αναλύσουμε εδώ.

κοινωνικές αντιθέσεις και την κοινωνική αδικία και θα οδηγήσουν σε οικονομική ευμάρεια και κοινωνική ευημερία. Η διαφορά τους έγκειται στο είδος της πολιτικής δράσης που προτείνουν. Η Φιλελεύθερη Γεωγραφία παραπέμπει σε πολιτική δραστηριότητα διορθωτικού τύπου, συνδεδεμένη με τον κοινωνικό σχεδιασμό. Η Ριζοσπαστική Γεωγραφία δίνει έμφαση στη μελέτη κοινωνικών διαδικασιών με χωρικές επιπτώσεις, οι οποίες στη συνέχεια ανατροφοδοτούν τις κοινωνικές εξελίξεις. Ενώ η Φιλελεύθερη Γεωγραφία περιορίζεται στον χώρο της κατανάλωσης και της κοινωνικής αδικίας, η Ριζοσπαστική προτείνει πολιτική δράση που θα έχει ως στόχο την εξάλειψη της οικονομίας της αγοράς και την κοινωνική επανάσταση (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 64-65).

6. Μεταθετικιστικές τάσεις

Οι μεταθετικιστικές τάσεις στην Γεωγραφία φανερώνουν πως οι γεωγράφοι διδάχτηκαν από τα μεθοδολογικά λάθη του παρελθόντος: οι μονόπλευρες εμφάσεις αποφεύγονται και οι αντιθέσεις ανάμεσα στην πολιτικοοικονομική προσέγγιση και στην πολιτιστική στροφή στη Γεωγραφία είναι πολύ πιο ήπιες (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 68). Οι δυαδικότητες που χαρακτήριζαν τις αντιθέσεις της προηγούμενης περιόδου είναι και εδώ παρούσες: δομή και ανθρώπινος φορέας, ενιαίος ή κατακερματισμένος χώρος (ως αντίθεση τοπικού και διεθνούς), η αλληλεπίδραση του χώρου και της φύσης με την κοινωνία. Ωστόσο, αντί για τις απόλυτες θέσεις του παρελθόντος επικρατεί ένας πιο ολοκληρωμένος προβληματισμός (Λεοντίδου 2005: 238).

Το επιστημολογικό μοντέλο του κριτικού ρεαλισμού που προσπαθεί να προσεγγίσει (και όχι να «εξηγήσει» ή να «αποκαλύψει») την αλήθεια, αποτελεί το υπόβαθρο της διεπιστημονικής θεώρησης που οδηγεί στην οπτική της πολιτικοοικονομικής προσέγγισης (Λεοντίδου 2005: 233). Η θεωρία της ρύθμισης που επικράτησε τη δεκαετία του 1990 δείχνει ότι η αναδιάρθρωση της παραγωγής και η αλλαγή των καθεστώτων συσσώρευσης με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών αλληλεπιδρούν με τις μορφές διακυβέρνησης και κοινωνικής προσέγγισης (Λεοντίδου 2005: 239).

Η πολιτικοοικονομική προσέγγιση έτσι βασιζόμενη σε αυτά τα δύο σημεία συνδέει ξανά τη δομή με τον ανθρώπινο φορέα εισάγοντας και πολιτικές διαστάσεις παράλληλα με την προτεραιότητα στις οικονομικές διαδικασίες (Λεοντίδου 2005: 239). Δίνει επίσης ιδιαίτερη σημασία στον τόπο και στην διαφοροποίησή του με βάση την ιστορία του. Οι εξωγενείς παράγοντες που επιδρούν σε κάθε περίπτωση δεν μπορούν να μελετηθούν αγνοώντας τους ενδογενείς παράγοντες κάθε τόπου (Λεοντίδου 2005: 247-250).

Η πολιτιστική στροφή στη Γεωγραφία που δημιούργησε κινήματα όπως το μεταμοντέρνο και το φεμινιστικό εισάγει νέες έννοιες όπως η διαλεκτική και η διυποκειμενικότητα (Λεοντίδου

2005: 284-285). Οι μεταμοντέρνοι γεωγράφοι απορρίπτουν τον ορθολογισμό και τις «μεγαλόστομες αφηγήσεις». Τονίζουν την πολιτισμική ταυτότητα και ανακαλύπτουν τη σημασία άλλων αντιθέσεων και συγκρούσεων στο χώρο πέρα από την εργασία, όπως η επικοινωνία. Ο μεταμοντερνισμός στη Γεωγραφία επαναφέρει την ποικιλομορφία και την μοναδικότητα του τόπου, διαφοροποιεί την ανάλυση του τοπικού με το διεθνές επίπεδο, αλλά και του αντικειμενικού με το διυποκειμενικό. Διαπιστώνει επίσης τον κατακερματισμό στην καθημερινή ζωή στις πόλεις αλλά και στις επιστήμες και ζητά τη συνεργασία και διαπλοκή των επιστημών σε ένα διεπιστημονικό επίπεδο (Λεοντίδου-Σκλιας 2001: 72-74).

7. Επίλογος

Ψυχοϊστορία-... Ο Γκάαλ Ντόρνικ, χρησιμοποιώντας μη-μαθηματικές έννοιες, προσδιόρισε την ψυχοϊστορία σαν ένα κλάδο των μαθηματικών που ασχολείται με τις αντιδράσεις των ανθρώπινων συγκροτημάτων σε συγκεκριμένους κοινωνικούς και οικονομικούς ερεθισμούς...

...Εξυπακούεται σε όλους αυτούς τους προσδιορισμούς ότι το ανθρώπινο συγκρότημα, το οποίο απασχολεί τον μελετητή, πρέπει να είναι αρκετά ευρύ για την έγκυρη στατιστική μεταχείριση.

(Ασίμοφ, 1978)

Η Ψυχοϊστορία αποτελεί τη φανταστική επιστήμη πάνω στην οποία στηρίζεται η τριλογία κοινωνικής επιστημονικής φαντασίας «Γαλαξιακή Αυτοκρατορία». Πρόκειται ουσιαστικά για έναν συνδυασμό Ποσοτικής Γεωγραφίας μεγάλης² κλίμακας και Συμπεριφορικής Γεωγραφίας. Ο Ασίμοφ δεν αργεί να εκμεταλλευτεί την οικολογική πλάνη και την ατομιστική της έκφανση για να δώσει ώθηση στην πλοκή του έργου του. Παρ' όλα αυτά, στη συνέχεια εμφανίζονται τόσο στοιχεία διεπιστημονικότητας όσο και μεταμοντέρνα χαρακτηριστικά.

Η εμφάνιση μιας φανταστικής «Γεωγραφίας» σε λογοτεχνικό έργο είναι μια ένδειξη τόσο του ρόλου της Γεωγραφίας στις επιστήμες όσο και της περιπετειώδους ιστορίας της ως επιστήμης. Η Γεωγραφία εξελίσσεται μέσα στον χρόνο ωθούμενη από επιστημολογικές, κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές. Αλληλεπιδρά σχεδόν υποχρεωτικά με άλλες επιστήμες καθώς προσπαθεί να εξετάσει τον χώρο και τα φαινόμενά του από όλες τις πλευρές. Συνθέτει διαφορετικές πλευρές και νοήματα του χώρου, όπως τον χώρο ως απόλυτη φυσική οντότητα, ως σχέση και διαδικασία, ως διαφοροποιημένο τόπο (Κουρλιούρος 2001: 96-97) με στόχο την ολοκληρωμένη σημασία του χωρικού. Δεν μπορούμε να προβλέψουμε με σιγουριά την κατεύθυνση προς την οποία θα εξελιχθεί η Γεωγραφία στο μέλλον, μπορούμε όμως να είμαστε σίγουροι ότι θα συνεχίσει να εξελίσσεται.

² Γαλαξιακής για την ακρίβεια...

Βιβλιογραφία

- Λεοντίδου Λ, Σκλιας Π. 2001. *Γενική Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης*, ΕΑΠ, Πάτρα.
- Λεοντίδου Λ. 2005. *Αγεωγράφητος Χώρα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Κουρλιούρος Η. 2001. *Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Ασίμοφ Ι. 1978. *Γαλαξιακή Αυτοκρατορία 1* (μτφρ. Α. Ρικάκη), Κάκτος, Αθήνα

Είναι ελεύθερη:

- **η διανομή:** Η αναπαραγωγή, διανομή, παρουσίαση στο κοινό του Έργου

- **να διασκευάσετε** —να υιοθετήσετε το έργο

Υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- **Αναφορά.** Θα πρέπει να κάνετε την αναφορά στο έργο με τον τρόπο όπως αυτός έχει οριστεί από το δημιουργό ή το χορηγούντα την άδεια (χωρίς όμως να εννοείται με οποιονδήποτε τρόπο ότι εγκρίνουν εσάς ή τη χρήση του έργου από εσάς).

- **Μη Εμπορική Χρήση.** Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το έργο αυτό για εμπορικούς σκοπούς.

- **Παρόμοια διανομή.** Εάν αλλοιώσετε, τροποποιήσετε ή δημιουργήσετε περαιτέρω βασισμένοι στο έργο θα μπορείτε να διανεμίετε το έργο που θα προκύψει μόνο με την ίδια ή παρόμοια άδεια.

- Για κάθε επαναχρησιμοποίηση ή διανομή, πρέπει να καταστήσετε σαφείς στους άλλους τους όρους της άδειας αυτού του Έργου. Ο καλύτερος τρόπος για να πράξετε αυτό είναι να δημιουργήσετε ένα σύνδεσμο με το διαδικτυακό τόπο της παρούσας άδειας.
- Κάθε ένας από τους παραπάνω όρους μπορεί να παρακαμφθεί εάν πάρετε άδεια από το δικαιούχο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
- Τίποτα στην άδεια αυτή δεν αποδυναμώνει ή περιορίζει το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού.

